

Barnehagen

~ tidsskrift for barnehagefolk

God sommer
fra redaksjonen!

Juni ~ 06.2011

IKT og barn.....	s.3	Tidlig innsats for læring.....	s.19
Kreativ bruk av IT i barnehagen.....	s.3	Barn som pårørende.....	s.21
Espira-spirer.....	s.12	PPT – Sorteringsfunksjon eller hjelpetjeneste?	s.23
”Sats på barnehagen – snu Sogn” - eit nasjonalt nybrottsarbeid for kvalitetsutvikling av barnehagesektoren.....	s.16		

Barnehagen ~ tidsskrift for barnehagefolk

ISSN 1501-9667
 Utgiver: SEBU kompetanse
 John Brandts vei 69, 0860 Oslo
 Telefon 22 23 05 71
 Fax 22 23 57 89
 E-mail reidar@sebu.no
 Internett: www.sebu.no

Ansvarlig redaktør:
 Reidar J. Pettersen
Redaksjonsgruppa: Torill Sperre,
 Øyvind Ytreberg, Svein Ole Sataøen
 og Mette Kristin Hage.

Årgang: 14
 Opplag: 2000
 Grafisk formgivning: Lillyputt
 Repro og trykking: Follotrykk

Abonnement:
 Institusjoner 445 kr pr år
 Yrkesaktive 395 kr pr år
 Studenter 365 kr pr år
 Utgivelses: Månedlig
 (ikke juli/avg.)
 Abonnement må sies opp skriftlig.

Annonsepriser (eks. mva.):
 s/h 4-f
 1/2 side: kr. 2600,- kr. 4200,-
 1/1 side: kr. 5200,- kr. 8400,-

Annonsestørrelser:
 Helseid, utfallende trykk:
 190 mm (b) x 268 mm (h)
 Halvsid, utfallende trykk:
 190 mm (b) x 134 mm (h)
 Annonser innenfor satsspeilet:
 Helseid: 160 mm (b) x 228 mm (h)
 Halvsid: 160 mm (b) x 114 mm (h)

Ansvarlig redaktør: Reidar J. Pettersen
 Født 1947 og bosatt i Oslo. Utdannet cand.paed. Har arbeidet med barnehagesaker i høyskole, departement og i forskningssammenheng siden 1975. Skrevet flere bøker for barnehage og førskolelærerutdanning. Leder av SEBU Kompetanse.

Redaksjonsgruppa:

Øyvind Ytreberg
 Mange års erfaring fra førskolelærerutdanning i fagene pedagogikk, samfunnsfag og organisasjon og ledelse. Ledererfaring fra høyskole og politiske organisasjoner. Magister i sosiologi fra 1973.
 E-mail: oyvin.ytreberg@hitos.no

Svein Ole Sataøen
 Førsteamanuensis ved Høgskolen i Bergen. Mange års erfaring fra førskolelærerutdanning i faga pedagogikk og samfunnsfag. Har skrive flere fag- og

debattbøker med tema henta frå områda barnehageutvikling, barnehagepolitikk og barns oppvekst- og utviklingsmiljø.
 E-post: sos@hib.no

Mette Kristin Hage
 Bosatt i Elverum. Utdannet førskolelærer med videreutdanning i spesialpedagogikk. Har vært styrer i barnehager i Oslo. Er i dag ansatt som styrer i en barnehage i Elverum.
 E-post: mkh-ot@sensewave.com

Torill Sperre
 Førskolelærer med lang og allsidig praksis som styrer, pedagogiskleder, spesialpedagog, faglig veileder og barnevernskonsulent. Videreutdanning i personalutvikling og ledelse. Har også siden 1988 undervist voksne, bl.a. i teori til barne- og ungdomsarbeiderfaget.
 E-mail: atsperre@online.no

www.sebu.no

SEBU Kompetanse
 John Brandts vei 69, 0860 Oslo
 Telefon 22 23 05 71
 Fax 22 23 57 89
 E-post: reidar@sebu.no

[Hjem] [Bøker] [Tidsskrift] [Konferanser] [Kurs] [KursKafé] [Studieriser]

Nordiske Impulser
 Oslo 6. og 7. mai 2010
 Les mer

Nord-Norgekonferansen 2011
 holdes 6. og 6. mai
 Les mer

Landskonferanse for familiebarnehager
 Innseth hotell i Trondheim
 4. og 5. april 2011
 Les mer

Bolkesjøkonferansen 2010
 28. og 29. oktober
 Les mer

DAGSKURS OM DE MINSTE
 Småbarns kroppslige verden. Arendal 8. april og Oslo 28. mai. [mer]

BØKER
 SEBU Forlag utgir hefter og fagbøker som er rettet spesielt mot barnehager og skoler samt universitets- og høgskolesektoren. Vi har som mål at bøkene skal være aktuelle, både som hjelp og inspirasjon i det daglige arbeidet, og som aktuelle pensumbøker i utdanningen. [mer]

TIDSSKRIFTET BARNEHAGEN
 Barnehagen er rettet mot hele personalet i barnehagen og førskolelærerstudenter. Vi har som mål at artiklene skal være aktuelle, og såpass letteste og korte at de kan leses i en pause på jobben. Bladet kommer en gang i måneden, bortsett fra juli og august, i alt ti nummer i året. [mer]

KONFERANSER

REDAKTØREN HAR ORDET

IKT og barn

For ikke så veldig mange år tilbake var det heftig debatt i barnehagesektoren om IKT var bra for barn i sin alminnelighet og for barn i barnehagen i særdeleshet. Selve begrepet begynner å bli så gammelt at vi må slå det opp igjen. Wikipedia sier: "Informasjons- og kommunikasjonsteknologi (IKT) er et begrep som omfatter teknologi for innsamling, lagring, behandling, overføring og presentasjon av informasjon. I praksis brukes ofte begrepene datateknikk og kommunikasjonsteknologi. IKT er også ofte omtalt som *IT – Informasjonsteknologi*."

Jeg kan også huske at jeg for ikke alt for mange år tilbake hadde en heftig debatt med en erfaren og godt voksen metodikklærer (som de het før i tiden) om mobiltelefoner var skadelige for barn. Hun mente det, og de måtte i alle fall forbys for barn i barnehage- og skolealder. Første artikkel i bladet i dag viser at verden går framover!

GOD SOMMER

Kreativ bruk av IT i barnehagen

Våren 2009 var vi fire førskolelærere fra tre ulike barnehager i Vadsø som, ved siden av arbeidet, tok deltidsstudiet "Kreativ bruk av IKT i barnehager" ved Høgskulen i Volda. I den forbindelse gjennomførte vi et utviklingsprosjekt som utgangspunkt for eksamensoppgaven vår. Vi hadde en veldig positiv opplevelse av prosjektet, og ønsker nå å dele våre erfaringer med flere.

■ Av Vanja-Lisa Huru, Ane R. H. Thorseng, Ida Marie Thomassen og Anne Benum

Et utviklingsprosjekt om medvirkning, voksenrollen og IKT

Når man er student og samtidig har sin arbeidshverdag i praksisfeltet, er det inspirerende og meningsfullt å kunne gjøre et utviklingsarbeid som er relevant på egen arbeidsplass. I vårt arbeid valgte vi både problemstilling, tema og arbeidsmåte for prosjektet ut fra dette. Med den sterke vektleggingen av barns rett til medvirkning som kom med den nye rammeplanen, stilles det nye og andre krav til personalets arbeidsmåter. Vi ønsket å se nærmere på den nye voksenrollen i et prosjekt hvor barns medvirkning var sentralt. Metoden vi valgte, aksjons-

forskning (du kan lese mer om aksjonsforskning i Aanderaa 2006 og Tiller 1999), går i hovedsak ut på å være en deltakende forsker. Denne metoden passer godt i et utviklingsarbeid innenfor vårt eget praksisfelt. Problemstillingen vår handlet om voksenrollen i lys av barns rett til medvirkning, og den voksenrollen vi ønsket å se på, handlet om oss selv. Vi ville samtidig belyse læring sett i sammenheng med barns rett til medvirkning. Tema og arbeidsmåte var å la barna lage bøker med ulike digitale verktøy som arbeidsredskap. I og med at bruk av digitale verktøy er noe som ennå er forholdsvis nytt i barnehagesammenheng, opplevde vi også at det å jobbe på en slik måte var et pionerarbeid. Vi håper å bidra til å vise noen av de mulighetene tilgang til digitale verktøy gir i barnehagen.

Alle barnehagene
hadde pc med Tux Paint
(Digitalt tegneprogram for barn
med mange effekter)

Problemstilling

Den forsterkede fokuseringen på barns medvirkning, koblet med et tilsvarende økt fokus på læring, har positivt tvunget barnehagepersonalet til å tenke nytt både om holdninger og arbeidsmåter. Fra å være den som bestemte hva og hvordan barna skulle gjøre oppgaver og aktiviteter, og lage detaljerte planer, måtte man nå finne en ny rolle som tilrettelegger for medvirkning. Mange barnehageansatte er flinke til å legge til rette for barns medvirkning, andre opplever å miste kontrollen hvis de lar barna bestemme innholdet i dagen. Noen synes det er vanskelig å legge vekk den gamle arbeidsmåten med å bestemme og planlegge. Vi voksne er vant med å tenke at hvis vi planlegger godt og detaljert, så har vi vært flinke. Det er slik vi er opplært. Andre igjen er opptatt av at barns rett til medvirkning kommer i konflikt med et ønske om å ha rammer og grenser. Å legge til rette for barns medvirkning krever refleksjon, diskusjoner i personalgruppa og – ikke minst – kunnskap og kompetanse. Ut fra dette formulerte vi følgende problemstilling:

Hvordan blir voksenrollen i et pedagogisk prosjekt der barna i størst mulig grad får styre prosessen ut fra gitte rammer?

Forutsetninger og rammer

Fordi barns rett til medvirkning var sentralt i problemstillingen, ble selve planen enkel: Barna skulle lage bok, de skulle bestemme det meste selv, og vi skulle innta rollen som aksjonsforskere ved siden av pedagogrollen, og se med kritisk blick på hva våre oppgaver ble og hvordan vår rolle formet seg.

Våre kunnskaper om digitale hjelpemidler ble en viktig forutsetning i dette prosjektet. Vi kjente enkeltbarna i barnegruppene og kunne møte dem på en god måte. I barnegruppene hadde vi alt fra barn som var dyktige til å skrive

” **Fordi barns rett til medvirkning var sentralt i problemstillingen, ble selve planen enkel: Barna skulle lage bok, de skulle bestemme det meste selv.**

og bruke dataprogrammer, til barn som ikke kunne norsk og knapt hadde tatt i en blyant før. Vi anså det som viktig at det var voksne som kjente barna godt som gjennomførte prosjektet med dem. Da kunne vi møte hver enkelt med hjelp, støtte og utfordringer som passet for dem. Vi visste noe om når vi skulle presse på for å få dem til å yte litt mer, og når de skulle få ro til å utforske ting på egen hånd.

Alle tre barnehagene hadde førskolegrupper, og vi valgte å la disse gruppene gjennomføre opplegget. Gruppene var etablerte i barnehagene og barna hadde kjennskap til bruk av digitale hjelpemidler som pc og fotoapparat. Antall barn i gruppene varierte fra fire til ni, og det var to til tre voksne som jobbet i hver gruppe. Alle gruppene ble ledet av en førskolelærer som studerte ”Kreativ bruk av IKT i barnehage”. Vi hadde fått aksept fra arbeidsgiver om å gjennomføre utviklingsarbeidet i arbeidstiden. Gruppene skulle jobbe fast en gang i uka, og barna hadde i tillegg mulighet til å jobbe sammen med en voksen andre dager, når det passet. Vi satte en omtrentlig tidsramme på seks uker. Underveis i arbeidet skulle vi studenter møtes jevnlig for å diskutere framdriften og reflektere over problemstillingen. Alle barnehagene hadde pc med Tux Paint (Digitalt tegneprogram for barn med mange effekter). Mer informasjon og mulighet for gratis

nedlasting på (<http://www.tuxpaint.org/download>) og Word installert, samt tilgang til internett, skriver, digitalt kamera og skanner. Den ene barnehagen hadde også bildebehandlingsprogrammet "Photo Filtre Studio" Mer informasjon og mulighet for nedlasting på <http://photofiltre-studio.en.softonic.com>.

Bokprosjektet ble et tverrfaglig opplegg der flere av fagområdene var integrert. Følgende fagområder var sterkt representert i prosjektet: Språk, tekst og kommunikasjon (gjennom at barna fikk skrive og fortelle), Natur, miljø og teknikk (gjennom aktiv bruk av digitale verktøy) og Kunst, kultur og kreativitet (gjennom billedskapning og diktning, gjennom tilknytningen til biblioteket og i det hele tatt prosessen ved det å lage en bok). I ettertid så vi at vi har vært innoen alle fagområdene i arbeidet med bøkene.

Gjennomføring

Vi jobbet i den enkelte barnehage, men hadde to felles treffpunkter på biblioteket. Første felles treffpunkt var et bibliotekbesøk der barna ble presentert for ulike bøker i ulike sjangere. Vi var så heldige at vi kunne etablere et nært samarbeid med en dyktig bibliotekar som hjalp oss ved å legge fram en boksamling med ulike kategorier bøker. Hun viste og forklarte barna at det finnes faktabøker, billedbøker, humorbøker, bøker med bare tekst, bøker med tegnede illustra-

” Noen hadde idéer helt i tråd med det vi voksne sikkert kunne ha planlagt (som faktabøker om vulkaner og dyr, og eventyrbøker om hekser og prinsesser), andre hadde helt andre idéer (som billedlottobok og sindretrollbok).

sjoner, bøker med fotografier, lek-sika, osv. Etter å ha blitt presentert for bøkene, fikk barna velge ut en bok hver som de likte spesielt godt og presentere denne for oss andre. Allerede før bibliotekbesøket hadde vi fortalt barna at de skulle få lage bok, og at de kunne lage bok om hva som helst. Bibliotekbesøket ble til stor inspirasjon for barna, og hjalp dem i arbeidet med å finne tema for sin bok. Det var likevel få av barna som valgte tema fra den boka de hadde funnet. Noen valgte også tema som de neppe kunne ha funnet i *noen* bok på biblioteket.

Det første store spenningsmomentet for oss, var om barna faktisk ville ha lyst til å lage bok, og om de hadde idéer. Det hadde de! I alle barnegruppene opplevde vi at vi i liten grad måtte hjelpe barna i gang. Barna skulle få velge om de ville jobbe i gruppe eller en og en, og her dukket det opp et lite etisk dilemma. Hos barn som hos voksne er det slik at noen er ledertyper, mens andre helst vil gjøre det bestevennen gjør. Vi opplevde at det var nyttig å ha reflektert på forhånd. Barna skulle ha størst mulig innflytelse. Derfor måtte det å samarbeide være et reelt valg. Pedagogens oppgave ble å se til at alle barna fikk et godt læringsutbytte og at alle fikk se sine idéer bli realisert.

Vi samtalte med barna om hva de ønsket å gjøre og ulike måter å gjøre det på. Mange av barna virket overrasket over at de selv skulle få bestemme, at de skulle få bruke pc og kamera såpass fritt, og ikke minst over at de ofte fikk jobbe akkurat når de selv hadde lyst. Replikker som "kan vi?" "får vi?" "kan vi jobbe med boka nå?" etterfulgt av "kan vi det?" når en voksen uten noe om og men svarte "ja" ble en gjenganger til ettertanke for pedagogene. Hvor ofte får barna høre "nei", "ikke nå", eller "vent til tirsdag når det er gruppetag"?

Barna hadde klare tanker om hva de ville, både om innhold og lay-

” Flere av barna var for eksempel opptatt av å få "tulleskrive", altså gyve løs på tastaturet på sin helt egen måte og fryde seg over resultat av typen: "nklwhrpe wyrp60234uhedhrååfg00000000kkkkkk%%%&&&αα". Gjerne over flere sider!

out. Noen hadde idéer helt i tråd med det vi voksne sikkert kunne ha planlagt (som faktabøker om vulkaner og dyr, og eventyrbøker om hekser og prinsesser), andre hadde helt andre idéer (som billedlottobok og sindretrollbok). De hadde også en del andre idéer enn oss voksne når det gjaldt arbeidsform. Flere av barna var for eksempel opptatt av å få "tulleskrive", altså gyve løs på tastaturet på sin helt egen måte og fryde seg over resultat av typen: "nklwhrpe wyrp60234uhedhrååfg00000000kkkkkk%%%&&&αα". Gjerne over flere sider!

Barn og voksne samarbeidet om å finne ut av de mulighetene tilgangen til digitale verktøy ga, og barna googlet, skannet, tegnet på tegneprogram, bearbeidet bilder, fotograferte og skrev på Word. Alle lærte noe de ikke kunne fra før (også de voksne).

I alle barnehagene opplevde vi at arbeidet med bøkene ble en uventet stor opptur for både barn og voksne. Alle barna koste seg med prosjektet, og framdriften ble raskere enn vi hadde sett for oss. Barna ble inspirert av hverandre og av raskt å kunne se synlige resultater av arbeidet sitt. Siste innspurt, som var å få bundet inn bøkene, ble de voksnes jobb, men barna fikk i størst mulig

EKORN

De spiser nøter
åg konglefrø
bustat hale
den bor i et tre.

BARNEHAGEN 06.11 7

SPISS

Den perler smykker til mora si. Den heter Spisse fordi den spisser sverdet sitt og lekehammeren sin. Den klipper tape så den kan tape masse ting.

Den kan tape månen fast til himmelen! Den har gått til et gammelt slott, og den bor i det slottet. ↴

grad være med på å se hva som skjedde og hvordan. Viktigheten av at barna også fikk være tilstede og se når bøkene skulle bindes inn, kom tydelig fram da en gutt som ikke hadde vært med på denne delen fikk boka si utdelt. Han satt lenge og så på den før han sa: "Jeg lurer på hvordan den kom inn i den her!", henvist til spiralfjæren som holdt sidene sammen. Vi måtte da hente fram utstyret og vise han fremgangsmåten med noen blanke ark.

Det siste felles treffpunktet var lanseringsfest på biblioteket. Igjen hadde vår biblioteksjef tatt poenget

og hjalp oss med å lage en høytidelig ramme rundt lanseringen. Vi hadde invitert foreldre og besteforeldre til å delta, det var servering av forfriskninger og biblioteksjefen holdt tale for barna der hun gjorde det klart at de nå var forfattere! Vi avsluttet med å la barna presentere sine bøker for hverandre på samme måte som de noen uker tidligere hadde presentert bøker de hadde funnet på biblioteket. Barna satt da rolig og oppmerksomt og fulgte med på hverandres presentasjoner. Prikken over i-en ble en presentasjon fra festen over en hel side i lokalavisa.

Voksenrollen

Vi opplevde den problemstillingen vi hadde formulert som vellykket, i den forstand at vi ganske tidlig begynte å finne noen svar på spørsmålet. Det som raskt ble tydelig, var at voksenrollen i et slikt prosjekt blir annerledes enn den gamle pedagogrollen der vi lagde detaljerte planer for alt som skulle skje. Vi så også at det på ingen måte gjør pedagogrollen enklere.

Selv om vi ønsket at barna selv skulle ha størst mulig innflytelse på innhold, utforming, arbeidsmåter og framdrift, var vi klar over at barns medvirkning ikke betyr at vi lener oss tilbake og sier "hva nå?". Det er vår oppgave som pedagoger å ha et innhold å formidle og å gi dem *noe å medvirke til* (Østrem 2007). Østrem beskriver blant annet et prosjekt om alver der hun mener at "det betydningsfulle tredje leddet" er til stede. Dette prosjektet har et meningsfullt innhold og engasjerte voksne som setter barna på sporet. I alveprosjektet, som var et kunstprosjekt, innledet pedagogen med en fortelling om alver, og oppmuntret til samtale som førte til flere fortellinger. Barna fikk lage hver sin alv, og noen utviklet dette videre med å lage hus til alvene, osv. Hele tiden med aktive og engasjerte voksne rundt seg som hjalp dem med å realisere ideene sine. Noe av det samme beskrives av Ann Åberg og Hellevi Tagutchi (2006). Her er det kråker som står i sentrum. Selve idéen til prosjektet kommer her fra et av barna, og med voksne som engasjerte medforskere, arbeider barna med kråker som tema over en lengre periode. Om idéene kommer fra barn eller voksne er mindre viktig. Men det er helt klart den voksnes oppgave å ta ansvar for at en idé tas vare på, og at opplegg og aktiviteter settes ut i livet. "Vi kan ikke gi barna ansvar for å planlegge, organisere og skape

ARIEL ↑

Ariel gikk ut på tur og så var det fint vær. For det er fint vær når man går på tur. Hun hadde med seg litt godteri med til prinsen, også spiste dem i lag. Også var de så gode venner at dem gikk på tur sammen.

Dem svømte på tur med godteri i sekken. Plutselig kom heksa også kom en flue og en bie og en

båt også blei dem forvandla til godteri, og heksa spiste opp alt godteriet.

Så prøvde hæksa å trylle boksen til Ariel til en frosk. Ariel hadde en boks med en ring inni. Og den va magisk. Når man trylla den kom Ariel og prinsen tilbake. Og heksa spiste så mye godteri at ho fikk vondt i magen og blei tjukk og blei forvandla til en frosk.

forutsetninger for et lærende arbeid i barnehage eller skole. Det er vi pedagoger som må ta hånd om de idéene som barna gir oss som refleksjonspartnere og overføre dette til ansvarsfull pedagogikk og til oppgaver som utfordrer barna som gruppe og som enkeltindivider i læring” (Åberg og Tagutchi 2006).

Noe av det som slo oss sterkt i arbeidet, var barnas kompetanse. De var ikke bare kompetente i forhold til å velge tema for bøkene, fortelle spennende historier, håndtere digitale verktøy og så videre. De viste også forbausende kompetanse i å holde framdriften i arbeidet, ha oversikt over sine egne prosjekter og visste også å avslutte dem. Vi opplevde også at det i barn-voksenrelasjonen på mange måter var mer snakk om forskjell i oppgaver, enn forskjell i roller. Barna var forfattere og illustratører. Vi voksne var sekretærer, teknisk back-up, trykkeri og forleggere. Vi var naturligvis også kunnskapsformidlere der det var naturlig. Bibliotekaren visste mye om bøker og kunne formidle det. Vi voksne visste at på lanseringsfester drikker man noe som sprudler av glass med stett på, og vi visste (litt) mer enn barna om bruken av de digitale verktøyene.

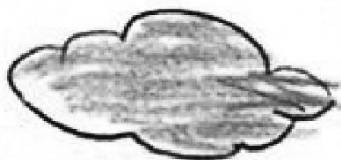
Det ble også veldig klart for oss at når man skal bruke en arbeidsform som bygger på stor grad av barns medbestemmelse, og dermed også på stor grad av improvisasjon, kreves det mye kompetanse. Turid Thorsby Jansen viser i sin artikkel ”Prosjektarbeid med barn utfordrer førskolelæreren” til Steinholt og Sommero (2006) som bruker jazzmusikk som en metafor for kreativitet og improvisasjon. De hevder at improvisasjon ikke betyr at alt går bare ved å være spontan og nærværende sammen med barn. ”Som jazzmusikeren må førskolelæreren bruke mye tid på å studere og øve for å bygge opp sine repertoar” (Jansen 2008: 14).

Først da har vi det som trengs for å kunne jamme! Som pedagoger må vi ha et stort repertoar å spille på. Vi skal kunne noe om barns utvikling og læring generelt og vi skal kjenne det enkelte barn. Vi skal ha empati og evne til å fange opp barnas signaler. Vi må kunne noe om organisering og tilrettelegging. Og vi skal kunne noe om alle fagområdene.

Rammeplanen (2006) fastslår under hvert enkelt fagområde at personalet skal. Det betyr at det ikke er mulig for noen å fraskrive seg ansvar for enkelte fagområder eller andre krav rammeplanen setter. Vi så at det var vår oppgave å ha oversikt over rammefaktorer som tid, personalressurs, økonomiske ressurser, tilgjengelig utstyr og så videre. Jansen skriver i sin artikkel at ”Førskolelæreren metodiske verktøy er å organisere tid, materiell, rom og lærestoff” (2008: 14). Formuleringen ”ut fra gitte rammer” i problemstillingen viste seg å være relevant. Det er nødvendig å ha tenkt igjennom hva som faktisk er mulig. I barnehagehverdagen blir ting sjelden slik man har tenkt og det å ha realistiske rammer blir viktig. Samtidig er det også viktig å tenke at rammene ikke trenger å være absolutte.

Andre funn

Før vi satte i gang prosjektet hadde vi voksne blant annet snakket om hvorvidt vi ville klare å støtte barnas forslag og innspill også når det ble noe helt annet enn det vi hadde forestilt oss. Og det ble av og til fristende å spørre barna om de ikke heller ville... Noen av idéene barna kom med, krevde at den voksne måtte tenke seg om en ekstra gang. Et eksempel på dette er barna som

ville lage billedlottobok. Et øyeblikk var den voksne da fristet til å si at ”nei, det er ikke noe som heter billedlottobok!” Det var kanskje ikke det før, men nå finnes det! Og disse innovative barna har kanskje skapt et helt nytt konsept! Det var også av og til vanskelig å la være å blande seg når enkelte fortellinger begynte å bevege seg litt på kanten av det vi voksne syntes var ok. Men litt do-humor, og noen skrekksener (som trollet som spiser kjøttet av menneskene), ble likevel såpass greit innenfor det akseptable at vi egentlig aldri ble virkelig utfordret på dette spørsmålet.

Et påfallende og gledelig funn, var opplevelsen av at det skjedde noe positivt med relasjonene både mellom barna og mellom voksne og barn. Vi kom hverandre nærmere og det oppsto fornyet respekt og kameratskap. Det ble utfordrende og spennende for oss voksne når vi ikke visste utfallet. Vi stilte likt med barna. Vi ble ikke bare voksne og barn (voksne som skulle oppdra barn), men likeverdige utforskere og gode venner. Oppdragelse kom inn likevel, men på en annen måte. Vi opplevde at barna vokste på at de fikk ansvar, tillit og fritt spillerom innen gitte rammer. De diskuterte seg på en demokratisk måte frem til avgjørelser som måtte tas underveis, og ga seg for flertallet når det var krevd. Det er interessant å se dette i lys av Østrem's teorier om viktigheten av å ha noe felles å medvirke til. I sin artikkel Barns subjektskaping og det betydningsfulle tredje leddet viser hun til et mer poetisk uttrykk for det samme: ”Antoine de Saint-Exupéry gir uttrykk for det samme behovet for et tredje ledd når han sier at ”erfaring har lært oss at kjærlighet ikke består i å se på hverandre, men sammen å se i samme retning”. (Saint Exupéry 1952). Saint Exupérys beskrivelse av kjærligheten synes relevant som perspektiv på relasjonen mellom voksen og barn.” (Østrem 2007).

” **Et påfallende og gledelig funn, var opplevelsen av at det skjedde noe positivt med relasjonene både mellom barna og mellom voksne og barn. Vi kom hverandre nærmere og det oppsto fornyet respekt og kameratskap.**

I bokprosjektet så barn og voksne sammen i samme retning og hadde noe betydningsfullt å samles om.

Læringseffekt

Samtlige barn hadde et læringsutbytte gjennom prosjektet. De aller fleste ble flinkere i bruk av digitale verktøy. Dette gjaldt både den tekniske bruken av dem, og evnen til å se muligheter. Barna fikk trene seg i å fortelle historier, noe som selvfølgelig først og fremst handler om kreativitet og fantasi, men som også hjalp dem til å strukturere språket sitt, og holde fast på en tankerekke. En av guttene som har en lettere språkvanske knyttet til uttale, fikk verdifull språktrening gjennom å diktere fortellingene sine. Han forsto at han måtte snakke rolig, ta pauser, og anstrenge seg litt for å snakke så tydelig som mulig for at den voksne skulle få skrevet det ned.

En gutt som hadde begynt i barnehagen et halvt år før, uten å kunne norsk, opplevde å være en del av et fellesskap. Manglende språkferdigheter hindret han ikke i å lage sin side i boka, med bilder googlet på internett og tegnet i Tux Paint. Han skrev også en ”tulletekst” på siden sin, og denne siden ble fort den mest populære å lese høyt ifra, fordi den var så morsom. Dette var uten tvil med på å gi ham en status i barnegruppa og han fikk oppleve å mestre noe på et område som handlet om kommunikasjon.

Det var verdifullt å erfare at man gjennom et prosjekt som i utgangspunktet var felles, hadde så god mulighet til å følge opp enkeltbarn på helt ulike områder og nivåer ut fra deres behov. Dette gjaldt både spesielt ressurssterke barn, som her fikk noe å strekke seg etter, og barn med ulike vansker. Alt i alt tror vi at det viktigste barna lærte var at idéene deres kunne brukes, og de opplevde å bli tatt på alvor.

Vi voksne lærte først og fremst noe om ikke å undervurdere barns kompetanse. Vi fikk verdifull øvelse i å gi fra oss kontroll, samtidig som vi gjennom prøving og feiling også lærte en del om organisering og tilrettelegging. Vi opplevde å bli flinkere til å si ”ja”. Vi opplevde også at det ble hyggeligere å jobbe fordi vi ikke hadde planer som måtte tvinges igjennom og som barna motsatte seg eller syntes ble kjedelige. Andre erfaringer var det at vi gjennom å jobbe så tett med barna, oppdaget ting hos enkeltbarn vi ikke hadde sett tydelig nok tidligere, og som krevde videre oppfølging.

Avslutning

Hvis vi skal prøve oss på en sammenfatning som kan bli et svar på hovedproblemstillingen, må det bli at voksenrollen blir dreid fra å ha planlagt godt, til å ha forberedt seg godt. Åberg og Tagutchi skriver: ”De nye oppdagelsene førte til at vi ble stadig mindre opptatt av å formidle vår kunnskap til barna. I stedet ble vi mer og mer interessert i å finne ut hvordan vi sammen med barna kunne forstå hvordan de selv søkte kunnskap.” (Åberg og Tagutchi 2006: 26). Turid Thorsby Jansen uttrykker det slik: ”Førskolelæreren må kunne opptre i spenningsrommet mellom å være i den oppdragende og den medforskende rollen.” (Jansen 2008: 5). Viktigere enn detaljplaner er en kombinasjon av kompetanse og refleksjon. Personalet må ha evne til

å skape gode lærings situasjoner, og til å fange opp barnas idéer og interesser. De må tørre å gi fra seg kontroll uten å fraskrive seg ansvar, og bli medforskere mer enn kunnskapsformidlere.

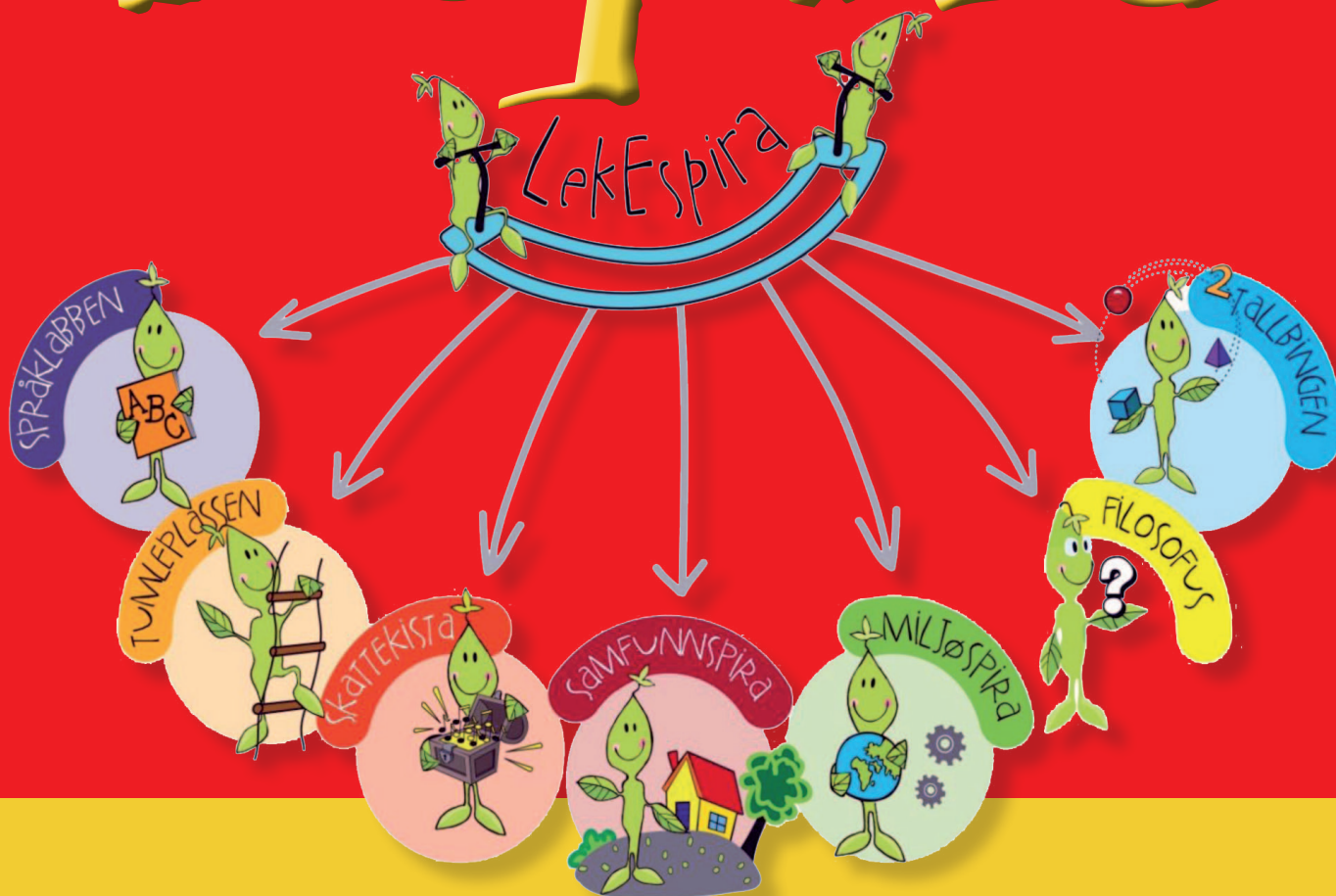
Da vi satt og så på barna under lanseringsfesten, tenkte vi ”Dette har de vokst på”. Men kanskje var det vi som ikke så på de med de samme øynene som før prosjektet startet? Kanskje er det vi som har vokst på dette? Kanskje var det dette sparket vi trengte for å se barna slik de egentlig er: kreative, ansvarsfulle og kompetente!

Kildehenvisninger:

- Anderaa, B. (08.03.06) *Aksjonsforskning og aksjonslæring* [Internett], Kristent Pedagogisk Forum. Tilgjengelig fra: <http://www.skall-skalikke.no/index.cfm?id=82333> [lastet ned 26.04.09].
- Barnehageloven. (2006) *Lov om barnehager mv. av 17. juni 2005 nr. 64*. Tilgjengelig fra <http://www.lovdatab.no/all/nl-20050617-064.html>.
- Jansen, T. T. (2008) Prosjektarbeid med barn. *Barnehagefolk*, 1/2008, s. 5 – 15. Oslo: Pedagogisk Forum.
- Kunnskapsdepartementet. (2006) *Rammeplan for barnehagens innhold og oppgaver*. Oslo: Kunnskapsdepartementet.
- Tiller, T. (1999) *Aksjonslæring: forskende partnerskap i skolen*. Kristiansand: Høyskoleforlaget AS.
- Østrem, S. (2007) *Barns subjekt-skaping og det betydningsfulle tredje leddet* [Internett], Høgskolen i Vestfold. Tilgjengelig fra: <http://www-lu.hive.no/ansatte/so/documents/Artikkel7Prismet.pdf> [lastet ned 11.12.08].
- Åberg, A. og Tagutchi H. L. (2006) *Lyttende pedagogikk*. Oslo: Universitetsforlaget.

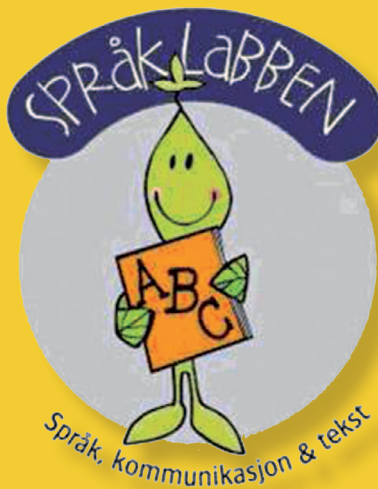
Espira

■ Av Mette Kristin Hage

Språklabben – Tekst, språk og kommunikasjon

I alle aktiviteter og i alle hverdags situasjoner foregår det kommunikasjon og språklig aktivitet. Barn er omgitt av tekst, og de skaper selv tekst i form av tegninger og ytringer, eller i samtale med andre barn eller voksne. Et kompetent personale vet å utnytte dagliglivets muligheter ved å observere og respondere på det barnet formidler og undres over. Dette fagområdet vil alltid

være sentralt i barnehagens arbeid. Gjennom tilgang til bøker med stor bredde og variasjon av temaer, vil barnehagen kunne vekke interesse for lesing hos barna. Kjønnroller utvikles også ut ifra de forventningene som stilles til et barn.

I barnehagen skal barnet fritt få tilnærme seg sin egen forståelse av kjønnsidentitet. Alle barn må få mulighet til å uttrykke seg og uttale seg; verbalt forsiktige barn trenger muligheter i en trygg atmosfære. Aktive barn trenger trening i å formulere seg, og de må få aksept på at det kan være tøft å kommunisere verbalt.

spirer

På et besøk hos en Espira-barnehage fant jeg noen spennende spirer på veggen, alle med hvert sitt navn. Dette fikk jeg presentert, og jeg syntes det var en spennende måte å se på rammeplanen på. Derfor gir jeg gjerne en orientering om LekEspira i Espira-kjedens pedagogikk.

I barnehagene skal det "spire og gro". LekEspira er Espira-kjedens pedagogiske modell som symboliserer dette. Rammeplanens sju fagområder er blitt konkretisert ved at hvert fagområde har fått sitt eget navn, og følges av en felles gjennomgangsfigur "Spire". Hvert fagområde har eget hefte med innhold, mål og idébank. Bidragsyttere til idébanken er hver enkelt barnehage. Deres filosofi er at de skal dele med hverandre, lære av hverandre og alltid være i utvikling.

Skattekista – kunst, kultur og kreativitet

Dette fagområdet er kanskje det som først og fremst får oss til å tenke på skaperglede, men det er i tillegg et område hvor det er nødvendig å bli kjent med og utvikle sin egen identitet. Når barn og voksne skal bruke sin kreativitet og skaperglede til å uttrykke seg på og formidle noe av seg selv på, skjer det en utvikling, og man er i bevegelse.

I det daglige er mange barnehager et møtested for barn og voksne med ulik kulturell bakgrunn. Da vil det oppstå situasjoner hvor

kulturelle forskjeller møtes, og av og til må noe forklares. Kjeden tar disse utfordringene på alvor når de erkjenner ulikheter og ser på det som en styrke i fellesskapet. Samtidig skal barna få trygghet i forhold til egen kultur.

I barnehagen må både jenter og gutter få lov til å bruke sin kreativitet og sin skaperglede i møte med ulike materialer, teknikker og temaer. Barn er ofte stereotype i sin tolkning, og det vil fort danne seg en kultur der barna oppfatter at

rosa og prinsesser er for jenter – og biler og blått er for gutter. Det er viktig at personalet er seg sin rolle bevisst. Barns uttrykk skal bli tatt på alvor. Her er det stort rom for barns medvirkning gjennom valg av aktiviteter, bruk av materialer og om, hvor eller hvordan det barnet lager skal presenteres.

Tumleplassen – kropp, bevegelse og helse

Barna skal ha leker tilgjengelig som er egnet for deres alder. Det skal gis mye ros for all form for mestring. Barnehagene skal ha faste turdager og skal gjennom hverdagen både i barnehagen og på tur legge til rette for grovmotorisk og finmotorisk utvikling og glede. Når det skal planlegges tur, skal forskjellig terreng benyttes. Viktige prinsipper på tur er at det skal være gøy å gå på tur – turen er på barnas premisser. Å være i bevegelse er for barnet det mest naturlige. Barnehagene har et fysisk miljø som gir rom for bevegelse både inne og ute. Sammen med sunn kost er dette med på å fremme barnets helse.

Samfunnsspira – nærmiljø og samfunn

Barnets identitet bygges og utvikles i samspill med menneskene det møter samt det fysiske miljøet som omgir dem. Nærmiljøet er i hovedsak der barnet bor, men barnehagen og miljøet rundt barnehagen kan også regnes som barnets nærmiljø

som er med på å prege barnets identitetsbygging. Aktiv og bevisst bruk av nærmiljøet og samfunnets institusjoner, fører til at barn er i bevegelse, og de blir i tillegg kjent med sitt eget nærområde. Gjennom medvirkning i å skape sin egen barnehagedag får barnet erfaring med en av samfunnets grunnpilarer; demokratiet. Det betyr at barnet i saker hvor det er mulig, får si sin mening og delta i avgjørelser med utgangspunkt i et demokratisk tankesett.

Miljøspira – natur, miljø og teknikk

Gjennom kjennskap og kunnskap til naturen, vil barnet utvikle en forståelse av sin egen plass og identitet i en verden i bevegelse og utvikling. Gjennom ulike prosesser i naturen, menneskekroppen og i produksjon av for eksempel mat og klær, vil barnet kunne oppleve skaperglede over å få være en viktig brikke i det store puslespillet, kalt verden.

De vil gjennom sertifiseringen av barnehagene som Miljøfyrtårn også ha et fokus på barnets deltagelse i arbeidet med å ta vare på de ressursene de har. Flere barnehager er allerede Miljøsertifisert, og dermed godt i gang.

Filosofus – etikk, religion og filosofi

Barnet skal få øve seg i å finne sine egne meninger og kunne formidle dem, for på den måten kunne endre synspunkt når det er fornuftig. Slik bygger barnehagen opp om barnets evne til å finne sin egen identitet, samtidig som det kan oppleve at det å endre seg er en naturlig del av livet. Områder som Filosofus er sentrale når barna skal lære om empati, å kunne sette seg inn i andres følelser, bry seg om andre og ta vare på hverandre. I barnehagen skal barna få undre seg i lag med de voksne.

Tallbingen – antall, rom og form

Å skape orden i tilværelsen krever en logisk tankegang, en evne til å sortere og klassifisere. Barnets glede over å oppleve sammenhenger og gjenkjenning av former og mønstre skal være med på å legge grunnlaget for videre forståelse av de matematiske begrepene. Gjennom gode opplevelser skal barnet få mulighet til å skape seg en identitet som en som mestrer. Matematikk finnes overalt i barnehagen. Innen-

for tallbingen skal barna lære å telle, lære form og farger, legge puslespill, perle, bygge lego og lese bøker som handler om antall, rom og form.

LekEspira i farger

Ved å gi fagområdene hver sin farge, har de i Espira gjort LekEspira fargerik og lett gjenkjennelig. Kunst, kultur og kreativitet har fått fargen *orange*, fordi den forbindes med noe som er akselererende, tiltrekkende, høyløst, frigjørende og åpent.

Kropp, bevegelse og helse har fått fargen *mørk gul* fordi den virker opplevende, oppmuntrende, motorisk, livlig, festlig og glad. Den gir assosiasjoner om utholdenhet, vennskap og generøsitet.

Etikk, religion og filosofi har vi gitt fargen *gul* fordi den står for det varme og lyse, smilet, det strålende, utadvendte, befriende og belysende. Natur, miljø og teknikk har fått fargen *grønn* som sin farge. Den henspiller på våre tanker om natur, helse, friskhet og fruktbarhet. Den gir også tanker om miljøet, om å være forhåpningsfull, beskyttende og drømmende.

Antall, rom og form er *blå*, fordi blåfargen gir assosiasjoner til sannhet, verdighet og tyngde. Den virker beroligende og gir konsentrasjon, viser til tradisjon, respekt, autoritet og ro.

Kommunikasjon, språk og tekst fikk fargen *fiolett*, som viser til rikdom, kongelighet, eleganse og in-

telligens. Den viser til vilje og er hemmelighetsfull og mystisk.

Nærmiljø og samfunn er blitt *rød* fordi den er diskret, enkel og nøytral, men også frigjørende og åpen.

Tre områder

Det er tre områder som de legger stor vekt på i sitt arbeid med LekeSpira og som alltid skal gjennomsyre det de gjør; skaperglede, identitet og bevegelse. Disse områdene har kjeden kommet frem til på en samling med alle styrerne i barnehagene.

I alle barnehagene i Espira skal barna oppleve og erfare kunst, kultur, sang, dans, drama og forming. Arbeidet med de estetiske fagene skal ta utgangspunkt i barnas alder og modenhet, og de skal ha kreative ansatte som utvikler spennende og inspirerende miljø for barna.

En annen viktig oppgave er at barna skal utvikle selvstendighet, trygghet og egen identitet. Det skal blant annet skje når barna deltar i lek og aktiviteter og får kunnskap om seg selv i forhold til andre. De ansatte skal gjennom sin atferd og organisering av barnehagedagen bidra til å styrke hvert enkelt barns identitet gjennom respekt og medvirkning.

Siste område er bevegelse; vi er alle skapt for å være i bevegelse.

Å mestre sin egen kropp gir oss selvtillit og mot til å forske på verden rundt oss. Barnehagene skal legge vekt på barnas behov for aktivitet både inne og ute, og det skal være lagt til rette for miljøer som gir utfordringer tilpasset behov hos hvert enkelt barn.

Avslutning

Innenfor hvert av de ulike "Spirene" er det utarbeidet en progresjonstrapp for hva barna skal lære innenfor området. Dette gir de ansatte en mulighet til å hele tiden tilpasse opplegget til hvert enkelt barn. De går ikke over til neste trinn før de behersker det trinnet de allerede står på. De har satt dette opp etter alder, men for noen vil det ikke samsvare mellom utvikling og alder. I den barnehagen jeg besøkte, Nordmo barnehage i Elverum, skulle de ikke jobbe med alle "Spirene" hvert år.

Espira-kjeden har utviklet en oversiktlig og spennende måte å presentere dette ovenfor sine foreldre og ansatt. "Spira" symboliserer også på en flott måte barnas vekst og utvikling. LekeSpira har en flott logo hvor to spirer symbolsk gynger på to spirer over alle fagområdene, og dette er for å vise at fagområdene henger sammen og at lek og læring er to faktorer som påvirker hverandre gjensidig.

Litteratur og referanser:

<http://espira.no/>

http://espira.no/wp-content/uploads/2010/11/LekEspira_hefte.pdf

<http://tau.espira.no/files/2011/02/Vaare-nye-satsingsomraader.pdf>

”Sats på barnehagen – snu Sogn”

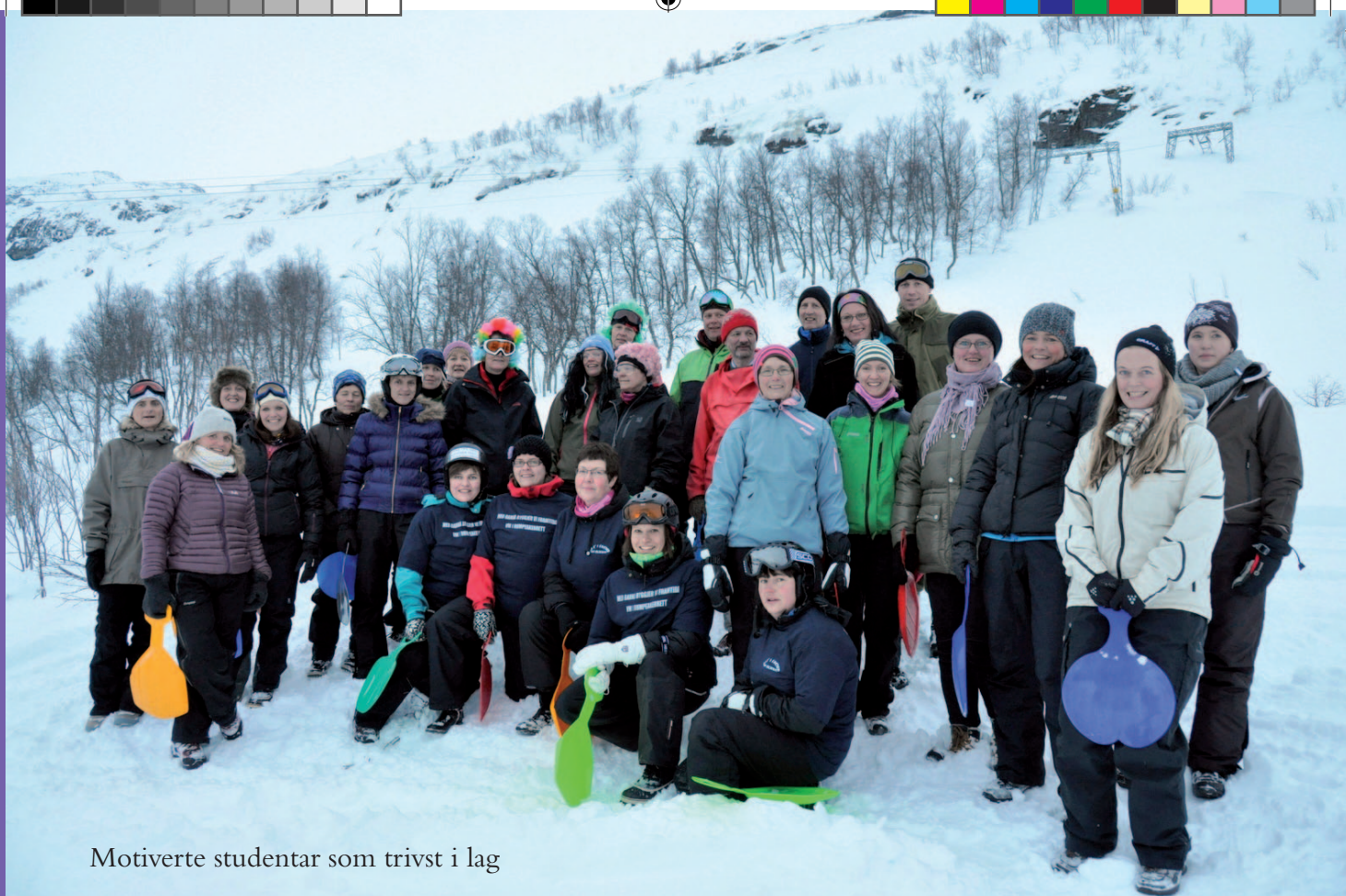
– eit nasjonalt nybrottsarbeid for
kvalitetsutvikling av barnehagesektoren

↑ Prosjektleder Cluas
Røynesdal klar til innsats
i rumperacer tevlinga

Gode drøftingar =
kompetansebygging →

Motiverte studentar som trivst i lag

Av Svein Ole Sataøen

Vi veit at dersom vi skal kunne utvikle kvalitet i barnehagane, krev dette at ein opparbeider handlingskompetanse hos barnehageeigarane, barnehageleiarane, medarbeidarane, verneombod og tillitsvalde. Denne kunnskapen har ein teke på alvor i dei sju kommunane i Sogn regionråd.

I november i fjor signerte nemleg NAV Arbeidslivssenter Sogn og Fjordane, Høgskulen i Sogn og Fjordane, Sogn regionråd og Utdanningsforbundet i regionrådskommunane ei partnarskapsavtale som innebar samarbeid om ei unik kvalitetssatsing av barnehagesektoren.

I Sogn regionråd starta ein i 2006 eit utviklingsprogram "Sats på skulen – snu Sogn" der ein ønskte å sjå skuleutvikling i samanheng med samfunnsutviklinga i regionen. "Sats på barnehagen – snu Sogn" er såleis eit delprosjekt av dette overordna skule- og samfunnsutviklingsprogrammet for perioden 2006-2012. No har ein hausta erfaring frå skulen og formidlar dette vidare i satsinga på kvalitetsutvikling av barnehagane i regionen. Felles mål for samarbeidsavtalen er å skapa betre kvalitet, redusera sjukefråværet, styrka barnehagesektoren som attraktiv og utfordrande arbeidsplass og stimulera til kreative barnehagar.

Opplegg og organisering

Det er eit eige programstyre som har ansvar for utviklinga og drifta av prosjektet. Prosjektleiari Claus Røynesdal er tilsett i Sogn regionråd, eit interkommunalt selskap som arbeider med å utvikle rammevilkåra for busetnad og næringsliv i regionen. Regionrådet driv òg felles utviklingsprosjekt innan særskilt viktige områder, som skule- og barnehageutvikling. Røynesdal presenterer essensen i prosjektet i fire hovudpunkt:

- Vi skal satse på å utvikle kommunane si rolle som barnehageeigar.
- Vi skal utvikle regionale fagnettverk for betre å realisere måla for de sju fagområda i rammeplanen.
- Vi skal gjennomføre formell leiarutdanning på 30 studiepoeng for styrarar, assisterande styrarar og pedagogiske leiarar.
- Vi skal styrke barnehagen som læringsarena og skape eit meir inkluderande arbeidsliv.

Samarbeidet mellom partane i dette prosjektet er unikt og Røynesdal fortel slik om dette: "Det er første gang et Arbeidslivssenter hos NAV er med på et slikt bransjerettet løft, der vi "treffer" hele målgruppen og samtlige tilsatte i barnehagene. De tre personene fra NAV Arbeidslivssenter som er med oss i prosjektet, er samtidig de samme tre personene som er kontaktpersoner for IA avtalen i kommunene".

Mykje tydar på at Sogn regionråd er det einaste av dei 67 regionråda i landet som har inngått partnerskapsavtale for å realisere og nå utfordringane i Stortingsmelding nr.41; Kvalitet i barnehagen. For ein utanforståande er det rett og slett imponerende å sjå korleis ein har makta å finansiere dette studieopplegget gjennom eit omfattande spleiselag. Bidraga kjem frå eigen del og eigeninnsats frå kommunane, 1,4 millionar frå KS i OU-midlar,

tilskot frå Fylkesmannen og Sogn og Fjordane fylkeskommune sitt fellesprogramstyre for fornying av offentlig sektor og IKT og bidrag frå NAV Arbeidslivssenter.

Formell leiarutdanning

Som del av prosjektet "Sats på barnehagen – snu Sogn", får 33 styrarar, pedagogiske leiarar og fagleiarar tilbod om eiga leiarutdanning med eit omfang på 30 studiepoeng. Fullført utdanning skal også kunne gå inn i ei masterutdanning i organisasjon og leiing. Deltakarane på utdanninga kjem frå dei sju kommunane i Sogn regionråd; Aurland, Balestrand, Leikanger, Lærdal, Luster, Sogndal og Vik. Det er Høgskulen i Sogn og Fjordane i samarbeid med NAV, som har ansvar for leiarutdanninga, som har fått tittelen "Leiing i framtidens barnehage". Aud Marie Stundal, studieleiari for førskulelærarutdanninga på høgskulen, er glad for satsinga og ser fram til samarbeidet: "Dette er kjempeflott! Det er veldig interessant for førskulelærarutdanninga å gå inn i leiarutdanninga for denne sektoren. Det er òg spennande og utfordrande å få nye samarbeidspartnarar slik me gjer i partnerskapsavtalen."

8. september 2011 startar neste kull, med opning av Mimi Bjerkestrand. Prosjektleiari Røynesdal har eit godt poeng når han seier: "Av dei 27 000 førskulelærarane i landet, er det 1 % som har formell leiarutdanning. Når vi startar andre og siste kull hausten 2011, vil tilsvarande tal i Sogn vere opp mot 80 %". Dette burde skape svært gode vilkår for å halde fram arbeidet med å utvikle kvaliteten i barnehagetilbodet i dei samarbeidande kommunane.

Samling på Vatnahalsen

Sjølv var eg heldig å få vere med å ha eit fagleg bidrag på den tredje samlinga i prosjektet. Denne gongen var studentane samla på

Vatnahalsen høgfellshotell i Aurland kommune. Studentane tok seg til Flåm med bil og buss, og reiste så i lag med den berømte Flåmsbana opp til 820 meter over havet der hotellet ligg. Berre turen med banen er ei oppleving. Banen vert rekna som eit meistersverk av norsk ingeniørkunst. Etter at Bergensbanen var opna i 1909, mangla ein sidebane ned til Sognefjorden. For å sikre transportvegen til fjorden vart arbeidet med Flåmsbana påbegynt i 1923. 20 år seinare var banen ferdig. Det mest tidkrevjande arbeidet var tunnelane. Dei vart drevne ut stort sett med handkraft. Kvar meter av dei kosta rallarane opp til ein månads arbeid.

Vatnahalsen var ein utmerka stad å ha kurs på. I tillegg hadde prosjektleiaren sørgja for diverse aktivitetar som sveiser studentgruppa saman: VM (Vatnahalsen Meisterskap) i rumpeakebrett – med gedigen vandrepokal til vinnaren – og quiz om kvelden vart godt motteke.

Det faglege innhaldet på samlinga var det Nav og Høgskulen som hadde ansvaret for. Nav arbeider på alle samlingane med ulike sider ved temaet: Inkluderande arbeidsliv i barnehagen – korleis fremja nærvær? Høgskulen hadde pedagogisk utviklingsarbeid som tema. Studentane skal i løpet av studiet sitt planleggje, gjennomføre og evaluere eit utviklingsarbeid på eigen arbeidsplass. I dette ligg særleg utfordringane med å leie ein slik utviklingsprosess. Eg ser fram til å sjå resultatet av studentarbeida ut på våren 2012.

Tidlig innsats for læring

Det har nylig kommet en stortingsmelding om barn, unge og voksne med særskilte behov. Meldingen er regjeringens oppsummering av status og forslag til tiltak. For første gang er barnehagen inkludert i en helhetlig politikk for tidlig innsats og bedre oppfølging av de yngste barna. Stortingsmeldingen er nummer 18 (2010 – 2011) og heter "Læring og fellesskap – tidlig innsats og gode læringsmiljøer for barn, ungdom og voksne med særlige behov".

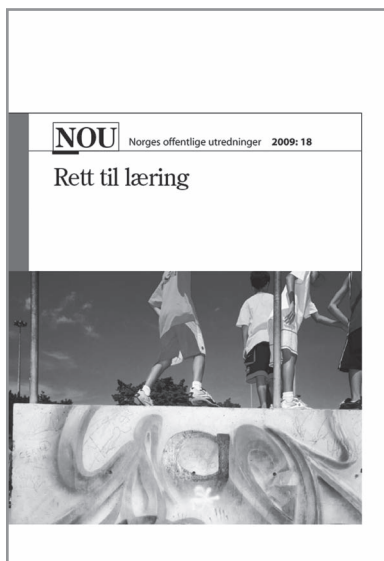
Hva er de viktigste poengene i denne meldingen for barnehagens del?

■ Av Øyvin Ytreberg

Pressemeldingen

Når stortingsmeldinger presenteres, kommer ministeren på banen og presenterer dem for offentligheten. Kristin Halvorsen gjør jobben med å profilere seg som kunnskapsminister med sans for barnehagen. Hun beskriver en problematisk situasjon, der hele 52 000 elever i grunnskolen tas ut av det ordinære læringsfellesskapet for spesialundervisning, hele 8,4 prosent av elevmassen. Det er en økning på 13 000 på bare fire år. Det er tre ganger så mye spesialundervisning i 10. klasse som i første klasse, og det er lite spesialpedagogisk hjelp å få i barnehagen. Dette betyr at det er store systemfeil, der spesialpedagogisk hjelp settes inn altfor sent. Det betyr i sin tur at hjelpen ikke blir så effektiv som den kunne ha vært, og at et stort antall eldre elever belastes med sen hjelp som ikke virker, og som i verste fall kan bidra til sosial utstøting og stigmatisering om eldre elever tas ut av sine klasser i for stor grad.

Det har lenge vært kjent at tidlig hjelp er den beste hjelpen, men uten at noen har gjort noe med dette store systemproblemet. Halvorsen konkluderer med at flere

må få hjelp og støtte i barnehagen og i de første årene i skolen. Opp-læringslovens bestemmelser om spesialpedagogisk hjelp skal inn i barnehageloven, og førskolelærerutdanningen må styrkes når det gjelder spesialpedagogisk kompetanse. Så langt pressemeldingen.

Mediedebatten

De første dagene etter at stortingsmeldingen ble presentert, dreide debatten i aviser og TV seg mest om forslaget om innføring av språktester i barnehagen, der Halvorsen måtte ut og presisere at disse testene ville være et frivillig tilbud

som skulle hjelpe barnehagene til å forbedre sine pedagogiske opplegg. Det ble ingen stor debatt om selve hovedsaken, en omlegging av hele det spesialpedagogiske hjelpeapparatets virksomhet fra spesialpedagogisk segregering av ungdomsskoleelever til integrering av barnehagebarn og barn i småskolen i bedre læringsmiljø med større spesialpedagogisk innsats.

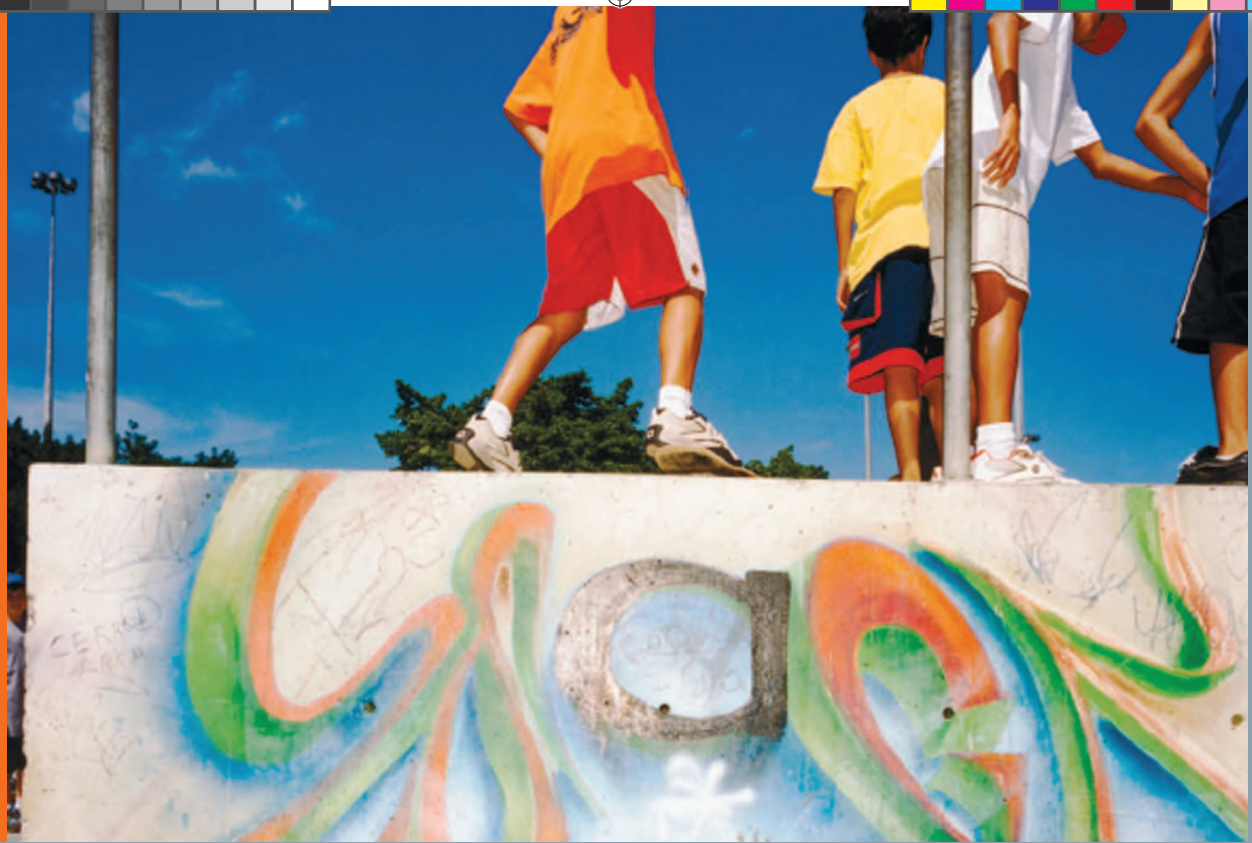
Departementets forslag om barnehagen

Språktest og lovjustering er nevnt. I tillegg vil departementet fremme en rekke forslag som vil sikre at barn med særlige behov følges opp bedre og tydeligere fra barnehagen og oppover i hele grunnskolen. Kommunene og det fylkeskommunale støtteapparatet får tydeligere ansvar og klarere rutiner for rapportering og oppfølging. Det samme gjelder det statlige støtteapparatet. Det skal forskes mer og bedre på dette fagområdet og med større fokus på barnehagen.

Kompetansen i barnehagen

Det vises til at styrerne i stor grad mangler spesialpedagogisk kompetanse. Hele 40 prosent av dem sier at de mangler slik kompetanse. PP-tjenesten finner mye god

spesialpedagogisk kompetanse i barnehagene, men sier også at den varierer mye fra god til heller dårlig. Det er i stor grad førskolelærere og spesialpedagoger som gjennomfører spesialpedagogiske tiltak i barnehagen, men likevel oppgir 40 prosent av kommunene og 12 prosent av barnehagene at det benyttes personale uten faglig kompetanse. Mange tiltak utføres av assistenter under veiledning, som ofte er dekkende, men ikke alltid.

Førskolelærerutdanningen

NOKUT har evaluert førskolelærerutdanningen, som i følge evalueringen har til dels alvorlige mangler, lav status i de fleste institusjoner og blir lavt prioritert med hensyn til faglig utvikling og FoU. NOKUT fant også at det var mangler på tema som de yngste barnas læring, språk og språkopplæring og til det økende kulturelle mangfoldet i barnehagen, til tross for at dette er sentrale tema i barnehagens rammeplan. Det arbeides nå med en ny rammeplan for førskolelærerutdanningen, med sikte på nye nasjonale retningslinjer innen 20. januar 2012. Depar-

tementet konkluderer allerede nå med hva som må gjøres:

I den moderniserte førskolelærerutdanningen vil det bli lagt vekt på kandidatens evne til å fange opp og følge opp barn med særskilte behov så tidlig som mulig og på evne til samarbeid og samordning med andre ansatte og andre etater.

Her får rammeplanutvalget et bundet mandat som skal inn i utvalgets forslag til ny rammeplan for førskolelærerutdanningen.

Økonomiske og administrative konsekvenser

Dersom tiltak skal gjennomføres, må det gjøres endringer på det legale området (lover og forskrifter), på det økonomiske området (budsjetter) og/eller på kompetanseområdet (utdanning og forskning). Her er det en del legale virkemidler som tas i bruk. De koster ofte lite når gamle forskrifter erstattes med nye, men kan koste noe om de krever organisatoriske endringer. Kompetansebygging kan koste lite, om man bare endrer pensum,

men bli svært kostbart om det skal satses skikkelig på ny forskning og mer utdanning. En økning av førskolelærerbestanden til 50 prosent av de ansatte i barnehagene vil utvilsomt være et godt tiltak i denne sammenhengen, men det er ikke foreslått her heller. Så mye vil henge på de økonomiske virkemidlene som stilles til rådighet. Denne stortingsmeldingen sier i likhet med mange andre alt for lite om hvordan budsjettene skal økes på bestemte poster for å styrke omorganisering, forskning og kompetansebygging. Det sies på denne måten:

Regjeringen vil komme tilbake til tiltak og eventuelle kostnadsendringer i de årlige budsjettforslagene.

Her står det ikke en gang noe om kostnadsøkninger, heller ikke om eventuelle kostnadsøkninger, men bare om eventuelle kostnadsendringer, altså pengeflytting. Så da er det bare å vente og se på statsbudsjettene for 2012, 2013 og 2014 som denne regjeringen ser ut til å få ansvaret for.

Barn som pårørende

Bli barn ivaretatt som en pårørende dersom en av foreldrene blir syke?

Er det noen som ser barna og familiesituasjonen i et helhetlig perspektiv ut fra barnas behov?

Barns beste som begrep skal være et overordnet prinsipp, likevel ses til dels store mangler innenfor viktige samfunnsområder. Ett forsømt område gjelder barn som pårørende.

Fra 01.01.2010 ble det lovhjemlet en pårørende-rett til barn under 18 år. Som barn menes biologiske barn, stebarn, fosterbarn og adoptivbarn. Dette er nå hjemlet i LOV OM HELSEPERSONELL (§10 a og § 25), i tillegg til LOV OM SPESIALISTHELSETJENESTER § 3-7 a. I tillegg utdypes lovbestemmelsene i rundskriv IS- 5/2010: BARN SOM PÅRØRENDE.

Av Torill Sperre

Lite kunnskap

Som pedagog i barnehage og skole har jeg sett og erfart at barn og familien ofte blir overlatt til seg selv når sykdom rammer, eller til tilfældighetene. Noen familier har godt nettverk rundt seg når kriser oppstår, andre ikke. Nære personer for barna i barnehage og skole inngår heller ikke i et helhetlig samarbeid for å ta vare på barna i vanskelige situasjoner.

Jeg deltok nylig på et møte der barn som pårørende var tema. Flere stilte spørsmål om barn ble inkludert, sett og tatt vare på i forbindelse

med foreldres sykdom. Ingen visste om lovverket, heller ikke ble det gitt informasjon fra helsepersonellet som hadde innkalt til møtet, annet enn at det var "interessante" tanker.... Som en far uttrykte det: "Barna har klart seg bra, men det er det ingen i helsevesenet som har spurt etter eller lurt på." Senere fikk jeg kjennskap til og kunnskap om det jeg nå skal beskrive om barn som pårørende.

Lovendringer

Bakgrunnen for lovendringene er belastninger barn kan bli utsatt for i forbindelse med foreldres sykdom, skade eller rusavhengighet. Formålet med loven er å forebygge

problemer hos barn og foreldre, samt å sikre risikoutsatte barn og unge tidlig hjelp og støtte. Hovedintensjonen er altså at foreldre og barn skal bli bedre i stand til å mestre situasjonen når foreldre opplever psykisk sykdom eller alvorlig somatisk sykdom, skade eller avhengighet. Dette vil trolig kunne omfatte store grupper av barn og unge. Dersom du ikke kjente til lovverket rundt denne problematikken, er du ikke alene. Det virker som om det unntaksvis fungerer etter hensikten, også for helsepersonell.

§10a omtaler helsepersonellens plikt til å bidra til å ivareta barn og unge under 18 år som pårørende. Dette omfatter bl.a. å avklare behov for informasjon til barna, og nødvendig oppfølging. Ut fra barnets behov kan helsepersonell blant annet tilby samtale med pasienten om barnets behov for informasjon og oppfølging, i tillegg til å gi veiledning om aktuelle tiltak.

Det kan også dreie seg om å tilby samtaler med barnet og andre som har omsorg for barnet. Det kan også være nødvendig å avklare om pasienten (foreldre) i det hele tatt har barn. Videre skal helsetjenesten

innhente samtykke til å foreta den oppfølging av barna som anses som nødvendig. Med helsepersonell menes alle som gir helsehjelp i forbindelse med psykisk sykdom, rusmiddelavhengighet og somatisk sykdom eller skade. Dette omfatter kommunehelsetjenesten, spesialhelsetjenesten og private virksomheter.

Informasjon

Helsepersonell skal også bidra til at barnet og de som har omsorg for barnet får informasjon om for eksempel pasientens sykdomstilstand, behandling og mulighet for samvær. Informasjonen skal gis på en måte som er tilpasset barnets forutsetninger. Lov om helsepersonell §25 sier noe om opplysninger til samarbeidende personell: "Med mindre pasienten motsetter seg det, kan taushetsbelagte opplysninger gis til samarbeidende personell når dette er nødvendig for å ivareta behovene til pasientens barn". Informasjon forutsetter i utgangspunktet samtykke fra pasienten, men det er unntak, som jeg skal komme tilbake til.

Behandlingsansvarlig og barneansvarlig

Det er først og fremst helsepersonell som behandler pasienten som omfattes av plikten til å sørge for at barns rettigheter som pårørende blir oppfylt. Behandlingsansvarlig får derfor en viktig rolle i forhold barn som pårørende. Lovendringer nevnt tidligere førte også til endring i lov om spesialisthelsetjenesten. I § 3-7 a heter det: "Helseinstitusjoner som omfattes av lov om spesialisthelsetjenester skal ha barneansvarlig personell med ansvar for å fremme og koordinere helsepersonells oppfølging av mindreårige barn av psykisk syke, rusmiddelavhengige og alvorlig somatisk syke eller skadede pasienter". Ordningen gjelder for helseforetak/sykehus og institusjoner med avtale med helse-

foretakene. Kommunene er ikke omfattet av denne paragrafen, men i kommunehelsetjenesten er det anledning til å utpeke en barneansvarlig.

Hva skal barneansvarlig arbeide med?

Barneansvarlig skal ha en koordinerende rolle og sette arbeidet med å ivareta barn og unges behov som pårørende i system. Dette innebærer bl.a. veiledning og deltakelse i konkrete saker sammen med behandlere og helsepersonell. En barneansvarlig skal sørge for å fremme *barneperspektivet*, i tillegg til å informere og oppdatere helsepersonell om barn som pårørende. Barneansvarlig skal også ha oversikt over aktuelle tiltak for oppfølging av barn og unge som pårørende.

Om kunnskap og kompetanse for en barneansvarlig heter det i informasjon fra Helse Sør-Øst :

- " – barn og familiers behov ved sykdom, skade og avhengighet
- gode samtale- og handlingsferdigheter med foreldre og barn
- aktuelt lovverk relatert til barn, barnevern, taushetsplikt o.a
- gjeldende rutiner, prosedyrer og retningslinjer i arbeidet med barn som pårørende
- god systemkunnskap om hjelpeinstanser/aktører for barn og unge, både i spesialisthelsetjenesten og kommunen."

Barnekoordinator

I forhold til barn som pårørende skal en *barnekoordinator* ha det overordnede ansvar for å fremme barneperspektivet. Sentrale oppgaver dreier seg også om å utvikle retningslinjer og ivareta behovet for opplæring/veiledning av bl.a. barneansvarlige. Viktig blir det også å merke seg at ledelsen for en helsetjeneste gjennom lovverket er pålagt å implementere plikten til å ivareta ansvaret for å ivareta barn som pårørende som en del av helsepersonalets arbeidsoppgaver.

BarnsBeste

Lovendringene som skal sikre at barn blir ivaretatt ved foreldres sykdom, skade eller avhengighet kom i 2010. I 2008 ble det opprettet et nasjonalt kompetansenettverk i forhold til barn av psykisk syke og rusmiddelavhengige foreldre, lokalisert til Sørlandet sykehus HF. Sørlandet sykehus HF har ansvar for å lede og koordinere arbeidet. Dette kompetansenettverket har fått betegnelsen *BarnsBeste*. Oppgaver og formål kan kort oppsummeres slik: Kompetansenettverket skal samle, systematisere og formidle kunnskap om barn som pårørende, både fra Norge og andre land. Samme oppdrag og mandat gjelder for å samle, systematisere og formidle kunnskap til helsetjenestene om gode samhandlingstiltak. Videre skal det legges til rette for nasjonal kompetanseoppbygging gjennom å ta initiativ til forskning og fagutvikling innen feltet. Kompetansenettverket skal også innhente og formidle kunnskap om barn som pårørende fra etniske minoriteter. Det understrekes at kompetanseoppbygging som kommer barn og unge direkte til gode skal prioriteres.

Tiltak

Gjennom *BarnsBeste* har Sørlandet sykehus HF opprettet flere tiltak, og ett av disse er nettsidene **www.morild.org** og **www.regnbueprogrammet.no**. Nettverket har for tiden ni ansatte, en av disse er barnerepresentant og erfaringskonsulent Ellen Walnum. *BarnsBeste* tilbyr kurs og konferanser, opplæring ressurside for fagpersoner og en rekke andre tilbud. På nettsiden **www.barnsbeste.no** finnes mye informasjon om prosjekt og tiltak rundt om i landet, i tillegg til det *BarnsBeste* selv initierer. *BarnsBeste* er finansiert gjennom statlige midler.

PPT – Sorteringsfunksjon eller hjelpetjeneste?

Den pedagogisk-psykologiske tjenesten kan karakteriseres som en bærebjelke i hjelpesystemet rundt barnehage og skole. Kvaliteten på arbeidet utført av tjenesten vil få konsekvenser på individnivå, systemnivå og på samfunnsnivå. Eller forenklet formulert: hva skal pedagogisk- psykologisk tjeneste være og for hvem? PPT er en tjeneste som skal dekke alle aldersgrupper; barn, ungdom og voksne. Kommunene kan selv velge organiseringsform for tjenesten, og det finnes flere modeller, noen har en såkalt gjennomgående tjeneste, mens andre kommuner har skilt ut tjeneste for førskolebarn og barn i grunnskolealder i egen tjeneste. I juli 2009 la Midtlyngutvalget fram sin utredning *Rett til læring* (NOU 2009:18). Høringsfristen er for lengst gått ut, men jeg skal komme med noen betraktninger rundt utviklingen av PPT som tjeneste, og gjøre forsøk på å identifisere sentrale utfordringer vi har i dag på dette området.

■ Av Torill Sperre

Rett til læring

Det heter i forordet til utredningen: "... denne utredningen skal bidra til bedre læring for barn, unge og voksne med særskilte behov." (s.13).

Utvalget har foretatt en gjennomgang av spesialundervisningens mange aspekter og plass i utdanningssystemet. Utredningen er omfattende, men i denne sammenhengen vil jeg peke på utvalgets vurdering av hvorvidt det finnes et system som sikrer tidlig hjelp til barn med særskilte behov, og vurderinger knyttet til PPT sine roller og funksjoner. Viktig i utredningen er også forholdet mellom PPT og Statped-systemet. Her foreslås dramatiske endringer; disse skal jeg imidlertid la ligg her.

Lovgrunnlag

Lovgrunnlaget for PPT sine oppgaver og funksjoner er hjemlet i opp-

læringsloven. Barnehageloven har en bestemmelse om fortrinnsrett til barnehageplass dersom barnet etter sakkyndig vurdering kan ha nytte av barnehagetilbudet. Om tjenesten: "... tenesta skal hjelpe skolen i arbeidet med kompetanseheving og organisasjonsutvikling for å leggje opplæringa betre til rette for elevar med særlege behov. Den pedagogisk-psykologiske tenesta skal sørge for at det blir utarbeidd sakkunnig vurdering der lova krev det." (Opplæringsloven)

Midtlyng-utvalget foreslår at førskolebarns rett til eventuelt spesialpedagogiske tiltak heretter skal hjemles i barnehageloven.

Overordnede prinsipper og samfunnsverdier

Det er neppe mulig å vurdere det spesialpedagogiske feltet uten å vurdere den "vanlige" opplæringen og pedagogikken i skole og barnehage. Ikke minst gjelder dette i forhold til PPT sin vurdering og utredning

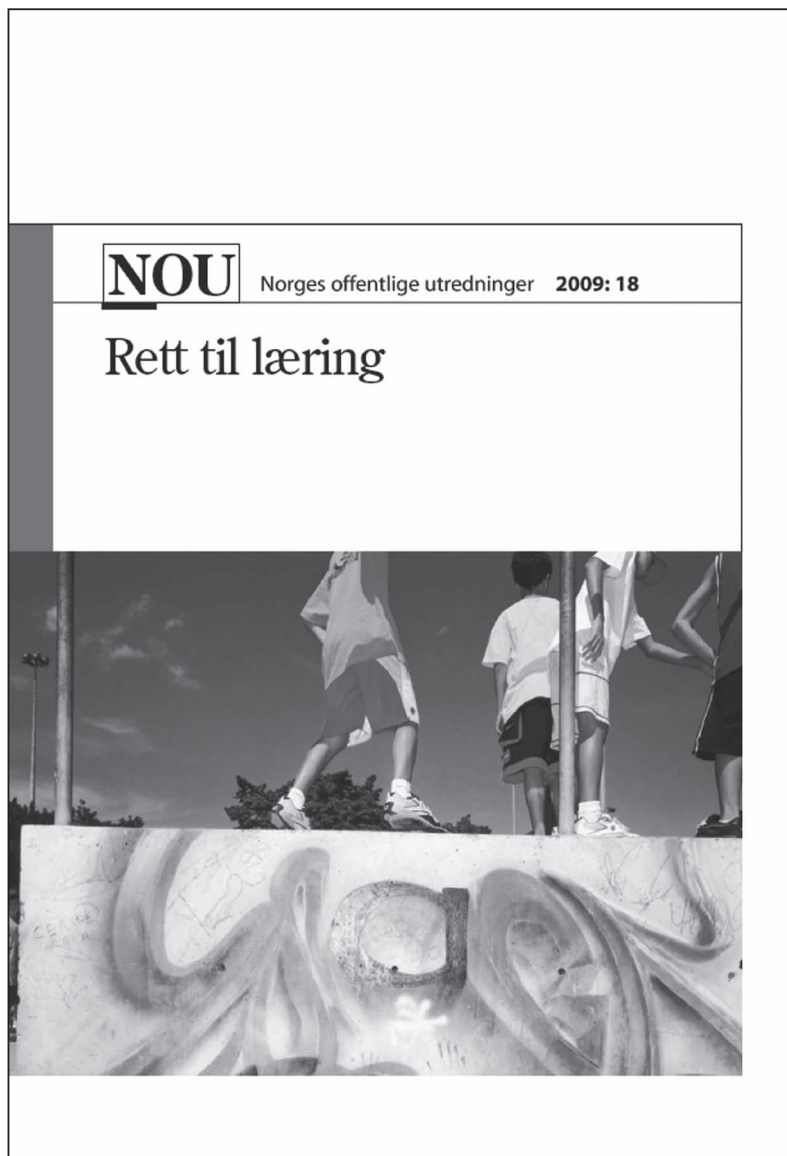
om barnets rett til spesialpedagogiske tiltak.

Overordnede prinsipper for oppvekst og opplæring kan ut fra lovverk, læreplaner og sentrale utredninger, kort oppsummeres slik: *inkludering, likeverd og tilpasset opplæring*. I tillegg er *tidlig innsats og forebygging* framhevet som sentrale prinsipper, sammen med vekt på *foreldresamarbeid*. Verdiene og prinsippene framstår som en del av en ideologi, der politiske føringer er opptatt av likhets- og normaliseringstanken. Ordbruk og ideologi har endret seg over tid, noe et tilbakeblikk på PPT sin utvikling viser.

Kort tilbakeblikk

Forløperne til det vi i dag kjenner som PPT er mentalhygieniske poliklinikker og skolepsykiatriske rådgivningskontor i privat regi. Det første offentlige PPT ble åpnet

i Oslo i 1946. Medisin (psykiatri) dominerte det faglige grunnlaget fra starten av, og tjenesten var strekt preget av en individorientert arbeidsmåte og av profesjonsstrid mellom psykologi og pedagogikk. Grunnskoleloven av 1969 ble et vendepunkt da det het at PPT skulle gi et likeverdig tilbud til alle elever uavhengig av bosted. Plikten for kommunene til å opprette PPT ble også nedfelt i loven. I 1975 kom en felles lov for grunnskolen, i og med at lov om spesialskoler avskaffes og retten til et tilpasset opplærings tilbud for alle fastslås. Blom-utvalget

la fram sin innstilling i 1971 med forslag om et utvidet opplæringsbegrep, der opplæring skal tilpasses elevenes forutsetninger. Rett til spesialpedagogisk hjelp også for førskolebarn og voksne foreslås lovhjemlet.

Loven av 1969 med endringer i 1975 bygde på integreringsprinsippet, og PPT skulle være mindre preget av sorteringsfunksjon, men arbeide mer i retning inkludering i en skole for alle. Mangel på klare retningslinjer for PPT sine oppgaver, førte til at Flækkøy-utvalget (1983) skulle vurdere arbeidsoppgaver og

organisering av PPT. Av utvalgets vurdering kan nevnes: vektlegging av forebyggende arbeid, samarbeid med andre instanser, styrke arbeidet med førskolebarn og styrking av samarbeid med grunnskolens indre tjenester .

Roller og funksjoner

PPT kan sies å være den mest sentrale aktøren for spesialpedagogisk hjelp for barnehage og skole og for barn og foreldre. PPT er i første rekke en hjelpeinstans som skal bidra til at barnehage og skole selv tar ansvar for barn som trenger spesialpedagogisk hjelp. Det forutsettes videre at PPT har kompetanse til å være rådgiver og veileder for barnehage og skole og barn og foreldre. Det bør også nevnes at PPT har egne brukere, da foreldre selv kan henvende seg til PPT uten å involvere offentlige instanser.

Noen av PPT sine funksjoner er knyttet direkte til lovverket, mens andre roller synes å være indirekte utledet av lovverket og har utviklet seg over tid. Disse kan oppsummeres slik:

- direkte hjelp til barn
- rådgivning og veiledning
- sakkyndig vurdering og utredning
- kompetanseutvikling og organisasjonsutvikling i forhold til barnehage/skole
- tverrfaglig samarbeid og systemarbeid
- forebyggende arbeid
- andre oppgaver (Håndbok for PP-tjenesten)

Det finnes mange og ofte motstridende forventninger til PPT og tjenestens funksjoner hos brukere og samarbeidspartnere. Som historikken til PPT viser, har sorteringsfunksjonen lange tradisjoner innen PPT og spesialpedagogikken. Det kan fastslås at en av PPT sine oppgaver er å sortere og kategorisere barn, og skille ut hvilke som har rettigheter til spesialpedagogisk

hjelp etter loven. Dette er en omfattende prosess, som ender opp i en sakkyndig vurdering og eventuelt forslag til organisering og ressurstildeling. Det sentrale spørsmål blir derfor i hvilket perspektiv utføres arbeidet, er det individ- eller systemrettet, eller begge deler?

Tjeneste for barnet og familien

PPT er en tjeneste for barnehage og skole, samtidig som det er en tjeneste for barn og foreldre, og et av PPT sine dilemmaer befinner seg i skjæringspunktet mellom individ og system. Barnehage og skole med sitt lovverk og samfunnsmandat skal gi alle barn likeverdig og tilpasset opplæring i et inkluderende miljø. Barnehage og skole som læringsarena og arenaer for sosialisering betraktes også som et virkemiddel til å utjevne sosiale forskjeller i samfunnet. Opplæringsloven fastslår barnets rettigheter, spesialundervisning er også et juridisk begrep, der det fattes enkeltvedtak etter forvaltningsloven.

Tidlig innsats

Flækkøy-utvalget (1983) foreslo at PPT skulle vektlegge tidlig innsats, forebyggende arbeid og tverrfaglig arbeid. Samme problematikken tas opp igjen 26 år senere av Midtlyng-utvalget. Tidlig innsats som overordnet prinsipp og forebygging som metode har lenge vært en del av PPT sin rolle. Tidlig innsats kan forstås på to måter. Det vil si på tidligst mulig stadium å identifisere faktorer som vil utgjøre risiko for barnets oppvekst og utvikling. Tidlig innsats kan også bety at hjelp skal settes inn så tidlig som mulig etter at hjelpebehov avdekkes.

I NOU 2009:18 legges fram flere forslag innen det spesialpedagogiske feltet, og relevant i denne sammenheng er: tidlig innsats og forebygging, og lovendring angående rett til spesialundervisning. Retten til spesialpedagogiske tiltak i lovens

§ 5-1 foreslås endret til en "rett til ekstra tilrettelegging i opplæringen". Denne retten skal utløses når barnet ikke har tilstrekkelig læringssutbytte av ordinært tilbud. Det er grunn til å stille spørsmålsteget ved om denne formuleringen vil representere en ytterligere uthuling av barns rettigheter.

Spesialpedagogisk kunnskapstradisjon

Det spesialpedagogiske feltet er mangfoldig og sammensatt og har lange røtter i ulike fagfelt og kunnskapstradisjoner. Fra å være forankret i individualpsykologi og patologi, ser vi at systemiske tradisjoner har kommet inn i fagfeltet. Kunnskapsutviklingen innen det spesialpedagogiske feltet henter nå tilfang fra mange fag og områder, for eksempel fra samfunnsvitenskapene.

Utviklingen av PPT og utviklingen av det spesialpedagogiske feltet henger sammen. PPT skal være både individ- og systemrettet, men samfunnspektivet vil også få betydning, da verken barn og familie, barnehage og skole eller PPT opererer i et ideologisk eller sosialt vakuum. Utviklingen av det spesialpedagogiske fagfeltet har hovedsakelig handlet om individ- og systemrettete perspektiv, og i mindre grad lagt vekt på samfunnsmessige forhold som har betydning for opplæring og oppvekstvilkår.

Inkludering og tilpasset opplæring

Opplæringsloven og samfunnsmandatet til barnehage og skole legger vekt på at alle barn har rett til tilpasset og likeverdig opplæring i et inkluderende miljø. Ved vurdering om rett til spesialundervisning skal PPT ivareta barnets juridiske rettigheter og rollen må derfor bli individ- og diagnoserett. Etter innføring av begrepet tilpasset opplæring var en av forutsetningene at færre barn skal ha rett til spesialundervisning

eller spesialpedagogiske tiltak.

Marginalisering og ekskludering kan sies å være motsetninger til inkludering som begrep. Forståelse av hva inkludering vil bety i praksis krever kunnskap om inkluderende og ekskluderende prosesser i barnehage, skole og samfunn. Det viser seg da også at det er en klar sammenheng mellom inkluderingen av barn som har rett til spesialundervisning, og hvor godt barnehage og skole lykkes med inkludering generelt.

Kategorisering

Spesialpedagogikken og PPT har tradisjonelt vært svært individorientert og opptatt av diagnoser og "riktige" tiltak med likhet og normalisering som ideal. Teorigrunnlaget har blitt hentet fra individualpsykologi, biologi og medisin. Etter hvert har PPT blitt mer systemrettet innenfor en sosialpsykologisk ramme, men allikevel med individfokus. Et opplagt dilemma i spesialpedagogikken er nødvendigheten av "å vite for å kunne handle", dvs å kartlegge og undersøke barnets forutsetninger. Perspektivet for å kartlegge barnets forutsetninger får betydning, for eksempel om det kartlegges i et mestringsspektiv eller et vanskeperspektiv?

Historien gjentar seg

PPT var opprinnelig en sorterings-tjeneste for skole og samfunn, som utviklet seg til en rådgivningstjeneste for skolen. Sentrale føringer og lovverk slår fast at dagens PPT skal være en tjeneste *både* for barnehage og skole og for barnet og familien. Debatten om PPT sine funksjoner har stort sett handlet om organisering og omorganisering, og mindre om innhold og funksjoner.

Foreldresamarbeid og foreldres rett til medvirkning er sterkt vektlagt i barnehagens og skolens

samfunnsmandat. Prinsippet om brukermedvirkning er også framhevet for barn og elever. Til tross for lovverk, rettigheter og gode intensjoner om at PPT også skal tjene barn og foreldre, er vi vitne til at foreldre må slåss mot byråkrati og hjelpeinstanser som ikke er godt nok samordnet.

PPT sine roller og funksjoner ser ut til å være relativt stabile. Hjelp til barn og foreldre og ivaretagelse av behov og rettigheter, kan ikke baseres på tilfeldigheter, der foreldre slåss mot "systemet". De såkalt ressurssterke foreldrene er i stand til å "være sitt barns advokat", mens andre gir opp eller blir "overkjørt".

Samfunnsstrukturer

Mye tyder på at samfunnsstrukturene generelt i økende grad er basert på sortering, polarisering og kategorisering. Tydelig trekk kan sees innenfor de fleste områder av helse- og sosialsektoren, for eksempel barnevern, psykiatri og NAV. Samtidig som Norge er et samfunn med godt utbygde velferdsordninger, er det dokumentert at andel fattige barn og familier øker. Disse barna finnes i barnehage og skole og i nærmiljø. Jeg skal ikke gå nærmere inn på fattigdomsproblematikken, men det synes opplagt at disse barna står i fare for å bli marginalisert når det gjelder deltakelse på flere arenaer. Dette står i skarp motsetning til barnehage og skole som arenaer for inkludering og god opplæring som virkemiddel til å utjevne sosiale forskjeller. Økonomiske strukturer spiller også inn, da en rik stat henviser til prinsippet om kommunalt selvstyre, og overlater til kommunepolitikere å administrere økonomisk elendighet.

PPT er nødvendigvis også en del av en kommuneøkonomi og kampen om ressursene. Både offentlige og private barnehage- og skoleiere har et overordnet ansvar for ressurstildeling for å sikre kvalitet

på all opplæring og at barns rettigheter blir ivaretatt. Kommunen eller fylkeskommunen som eier av PPT har et overordnet ansvar for å sikre økonomiske, materielle og faglige ressurser for tjenesten.

Økt kompetanse

PPT og Statped tettere på, fastslås det i NOU 2009:18. Hva det betyr i praksis for barn og foreldre og for barnehage og skole synes foreløpig uklart, men uttrykket kan forstås som tettere samarbeid med barnehage og skole, og må derfor forstås som en understreking av systemrettet arbeid innen PPT. Det heter at videre at PPT skal "videreutvikle kompetanse på læringsmiljø, problematferd og sammensatte lærevansker" (side 178). Behovet for sosial kontroll kan muligens føre til flere systemer for måling, testing og sortering.

Midtlyngutvalget har også utredet kompetansebehovet innenfor spesialpedagogikk og konkluderer med at det er behov for økt kompetanse i alle ledd. Det foreslås flere tiltak, men behovet for å styrke allmennlærer- og førskolelærerutdanningene er understreket. Det er utvilsomt av betydning da pedagogikk og spesialpedagogikk ofte handler om valg ut fra faglig skjønn. Dersom barnehage og skole innehar god spesialpedagogisk kompetanse vil det utvilsomt ha positive effekter både på "vanlig" pedagogikk og spesialpedagogikken. Særskilte kompetansekrav til PPT-ansatte er tidligere tatt ut av lovverket. Midtlyngutvalget foreslår ingen endring her, men foreslår noen systemiske tiltak for kompetanseheving innen PPT.

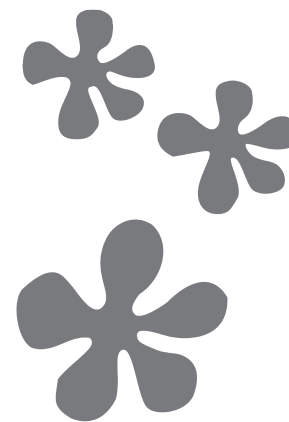
Veien videre

Spesialpedagogikken og PPT, ja, hele opplærings- og oppvekstsektoren står overfor store utfordringer. Et samfunn som er preget av forandring og uforutsigbarhet krever en annen type kom-

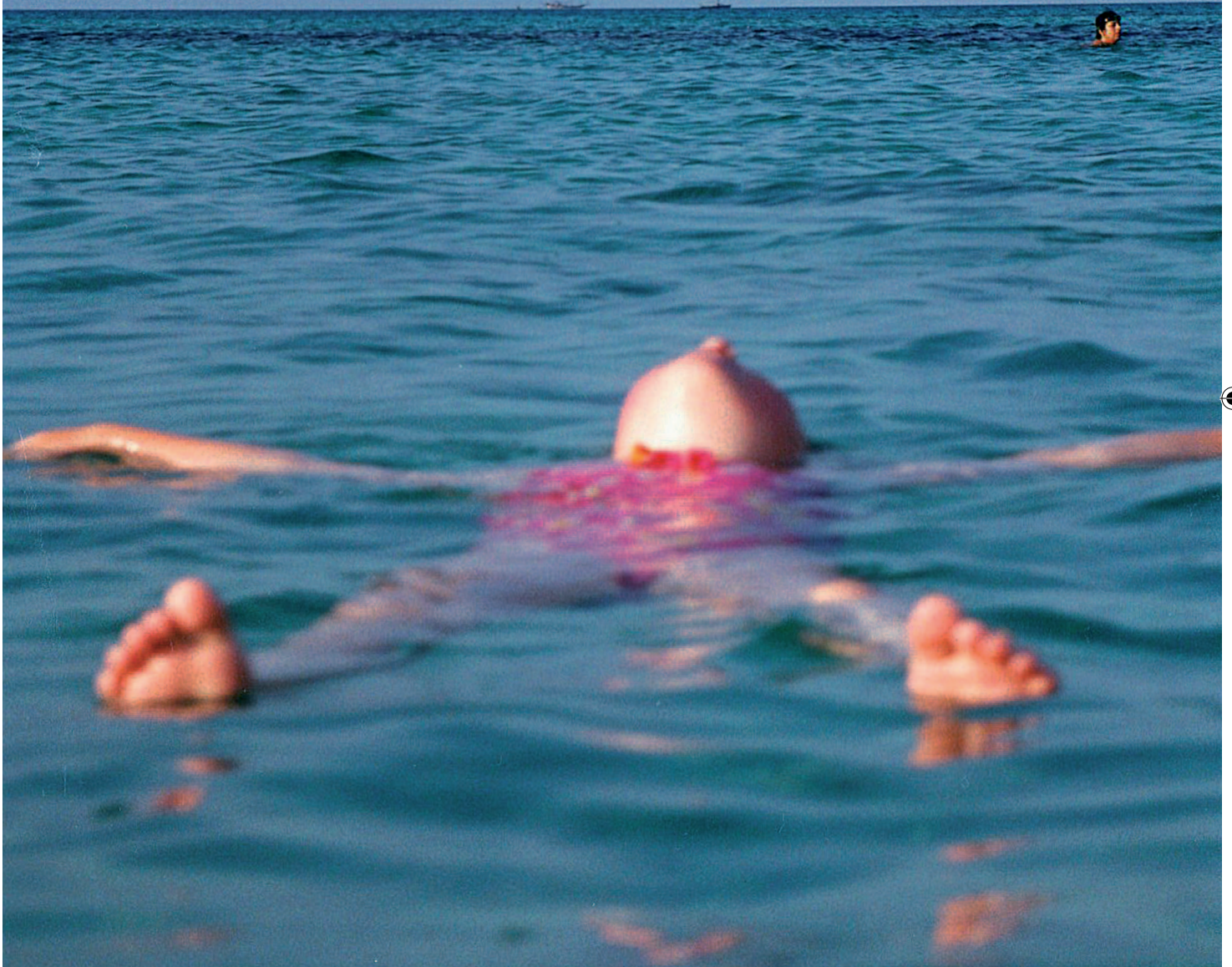
petanse enn da PPT ble opprettet for over 60 år siden. Spesialpedagogikken har vist seg i liten grad å kunne basere seg på vitenskapelige metoder og "sannheter" som er målbare. Utredninger og idealer gjentar seg, og forskning viser at tilstanden i det spesialpedagogiske praksisfeltet er relativt stabil. Barn og foreldre trenger hjelpetjenester som ivaretar brukerkompetanse og barns behov i aktivt samspill med barnehage og skole.

Kilder:

Kunnskapsdepartementet: NOU 2009:18 Rett til læring
Læringscenteret: Håndbok for PP-tjenesten. Oslo 2001
Solli, K.A: Kunnskapsstatus om spesialundervisningen i Norge. Utdanningsdirektoratet 2005.

God sommer!

B-PostAbonnement

Returadresse: Sebu kompetanse,
John Brandtsv. 69, 0860 Oslo

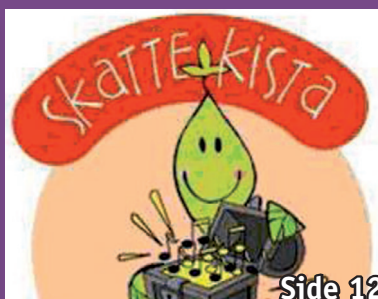

INNHOOLD

IKT og barn.....	s.3
Kreativ bruk av IT i barnehagen	s.3
Espira-spirer.....	s.12
”Sats på barnehagen – snu Sogn” - eit nasjonalt nybrottsarbeid for kvalitetsutvikling av barnehagesektoren	s.16
Tidlig innsats for læring	s.19
Barn som pårørende.....	s.21
PPT – Sorteringsfunksjon eller hjelpetjeneste?	s.23

Side 3

Side 12

Side 16

Barnehagen ~ tidsskrift for barnehagefolk

